
СЕКЦІЯ 1.

КУЛЬТУРНІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ЧИННИКИ МІЖНАРОДНОЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Хилько Олена

Кандидат політичних наук, дослідниця Інституту європейських студій і МВ
факультету соціальних та економічних наук.
Університет Коменського в Братиславі.
ORCID: 0000-0003-0859-0060

КОМУНІКАЦІЯ ПОСТКОЛОНІАЛЬНОЇ ПАРАДИГМИ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН ДЛЯ ЦІЛЕЙ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

В теоріях міжнародних відносин постколоніальний підхід дозволяє працювати із тими прогалинами, які не спроможні пояснити традиційні мейнстрімні теорії, як то (нео)реалізм та неолібералізм, що особливо явно проявляється у випадку російської війни проти України. Постколоніальна рамка має додану вартість як корисний та ефективний інструмент для формування стратегії комунікації про Україну в світі та формуванні наративів про неї.

Наразі перед зовнішньо-політичним апаратом України стоять небачені раніше виклики, які полягають в необхідності знайти альтернативу виснажливій війні, яка би забезпечила довготривалий мир. Для досягнення зазначеної мети має працювати не лише зовнішньо-політичне відомство, але має бути застосований мульти-акторний підхід [1], де громадські організації, академічні інститути, медіа будуть складовими пошуку важкого рішення. На даний момент в країні не існує єдиної стратегії, яка би дала можливість активного застосування мульти-акторного підходу, керованого єдиним баченням очікуваного фінального результату і комунікації цього результату за межами України. Однією з причин відсутності такої стратегії є дефіцит широкого обговорення і вироблення спільного бачення того, чим є дана війна, яка її природа і, відповідно, що має принести її завершення. В даному

контексті постколоніальна парадигма видається однією з важливих рамок, яка могла би окреслити як природу війни, так і очікування від її завершення.

З огляду на окреслений вище контекст, у даному матеріалі автор прагне показати, в який спосіб і з якою метою теоретична рамка постколоніалізму може бути використана для досягнення зовнішньо-політичних цілей із залученням мульти-акторного підходу. Постколоніалізм заповнює прогалини, притаманні основним теоретичним підходам, розглядаючи використання колонізатором влади для здобуття та утримання гегемонії та накладання обмежень на самовизначення підкорених [2]. Постколоніалізм позначає трансформації, яких зазнали колонізовані країни після здобуття незалежності, і поточні (нео)колонізаційні практики, вивчає політики пам'яті, репрезентації, маркери ідентичності, гібридність та опір проти нав'язування домінуючих норм, має на меті принести голоси малих і середніх держав, що замовчуються, на ментальні карти знання, де домінують мейнстрімні голоси, заради подолання епістемологічної несправедливості. Постколоніальні студії акцентують на позбавленні колонізованого власного державного центру; практиках креолізації [3]; звеличенні всього центрального, що супроводжується колонізацією освітніх та академічних сфер [4]; економічній експлуатації та привласненні ресурсів, соціальному насильству; захопленні територій шляхом витіснення корінного населення та укорінення переселенців, асиміляції через насильство, кооптації місцевих інституцій; винищенні корінних народів; культурному приниженні, привласненні та «провінціалізації» [5]; інфільтрації в політичні органи влади та сектор безпеки, участі у медіа та фінансовому секторі.

Хоча статус українців у складі Російської імперії, а потім Радянського Союзу відрізнявся від практик, яких зазнавали заморські колонії, наявність таких спільних рис, як хижацька експлуатація людських і природних ресурсів, поневолення і примусові переселення корінного населення, культурні та мовні утиски і маргіналізація, - обґрунтовують застосування постколоніальної лінзи до вивчення російсько-українських відносин. Маркерами сучасної постколоніальної боротьби України проти росії є заклики до справедливості та справедливого миру в політичному дискурсі [6]; виживання як пріоритет; відокремлення від ідеї «однаковості» або путінської парадигми «єдиного народу» / «молодшого брата», яка часто використовується для легітимізації вторгнення; заміна радянських або російських символів, пам'ятників та інших компонентів пам'яті на українські; розмежування історичного дискурсу та перегляд підручників; протиставлення в дискурсі України як сучасної країни з

демократичними традиціями та росії як самодержавного консервативного автократичного режиму; поразка/розпад росії як бачення перемоги для 27% респондентів [7]; інтеграція до безпекових інституцій для стирання сірої зони; вступ до НАТО та ЄС як емансипація.

Сучасний глобальний дискурс пост- і деколонізації пропонує дослідникам міжнародних відносин урізноманітнити нинішній надмірний акцент на великих державах, приділяючи більше уваги «замовчуваним голосам» на світовій арені, переосмислюючи центри виробництва знань за межами центру і сприймаючи місцеві академічні кола як співучасників, а не об'єктів дослідження. У цьому контексті Україна постає як важливий кейс, що слугує символічним прикладом нації, яка прагне звільнитися від колоніальної залежності та посилити свій голос на глобальному рівні. В умовах війни розширити можливості України означає не лише допомогти їй захистити свій народ і територію, а й виправити минулі академічні помилки, визнавши роль України як чогось більшого, ніж просто «заднього двора» і «сфери впливу» росії [8] або «території з обмеженою державністю та порядками, що оскаржується» [9].

Однією з причин неспроможності традиційних теоретичних підходів пояснити причини війни і спрогнозувати її, є мало помітне місце України в ієрархії виробництва знань, що пояснюється запізнілою інституціоналізацією і низькою інтернаціоналізацією МВ в Східній Європі, що означає пізнє включення у виробництво знань; представлення регіону Східної Європи як «незначущого» агента світової політики, так і «центру знань» [10, 1001]. Все це локалізувало Україну в пастку «епістемологічного імперіалізму» [11]. Україна завжди в міжнародних дослідженнях перебувала в Area Studies (регіональні дослідження), але ніколи не розглядалась, навіть як емпіричний матеріал в теоріях міжнародних відносин, які були культивовані Заходом. Це призводило до браку взаємного збагачення між теоріями міжнародних відносин і Area Studies, розмежуванню та ієрархії між ними [12]. Відповідно, низьке представлення регіону в міжнародних студіях призвело до того, що західні академічні спільноти, які є виробниками знань про регіон і Україну, не маючи глибоких знань про «незначні» країни та регіони, отримали хибні уявлення, не розуміння і, відтак, продукували некоректні рекомендації акторам, які приймають рішення.

Оскільки на Заході циркуляція академія-полісімейкінг є доволі поширеним явищем, можна говорити про те, що прийняття рішень щодо війни та її завершення відбувається під впливом академічного середовища. Цей

сегмент перебуває під впливом двох важливих факторів, які є важливими для вибудовування стратегії Україною. Перший, це деколонізаційний дискурс в міжнародних студіях. Другий, це активна робота росії з даним дискурсом, що має на меті поставити останній на службу російській зовнішній політиці. Деколонізаційний дискурс є компонентом більш широкої лібералізації академічного та політичного дискурсу на Заході останніх трьох декад. Цей дискурс спрямований на більшу інкорпорованість колишніх заморських колоній Заходу до культурного та академічного простору колишніх метрополій. В той же час, дискурс не розглядає країни Східної Європи як простір, на якому були поширені російські (нео)колонізаційні практики, і на якому постімперська і постколонізаційна логіка росії є досі релевантною. Така «вибіркова інклюзивність» призводить до а) епістемологічної інтерколоніальності та б) подвійної маргіналізації України та регіону Східної Європи в цілому. Під першим мається на увазі, замовчування західними академічними колами українських голосів та українського контенту, а також нівелювання українського (нео)колоніального досвіду у відносинах з Росією як колоніальною імперією. Як зазначає В.Чернецький, «...нездатність зрозуміти Україну та оцінити її проблеми свідчить про існування вкоріненої моделі епістемологічної несправедливості щодо України» [13]. Під подвійною маргіналізацією мається на увазі значна включеність публікацій та науковців з росії та Глобального Півдня у виробництво знань про МВ і одночасно замовчування аналогічного наповнення з України.

Чому дані тенденції небезпечні для України і який це має зв'язок із зовнішньою політикою? Деколонізація міжнародного дискурсу на Заході в контексті загальної лібералізації міжнародно-політичної практики призводить до використання інструментів Заходу (деколонізація самих себе) росією з метою досягнення власних зовнішньо-політичних переваг. Так, кремлівські наративи активно поширюються не лише медіа, але й представниками академії, які працюють в західних університетах, укорінюються і стають частиною виробництва знань. Таким яскравим прикладом слугують роботи В.Морозова, професора університету Тарту, який в 2024 був заарештований спецслужбами Естонії зі звинуваченнями у шпигунстві на користь росії. Так, у своїх роботах В.Морозов поширював наратив про те, що війна проти України є «оборонною» відповіддю росії на її колонізацію Заходом [14]. Метою даного наративу є гра на почутті вини ліберальної західної академії, а пізніше політиків, за дискримінацію і придушення, які, нібито, сталися в минулому. Відтак, в разі, якщо Україна не буде контраргументувати на Заході, пояснюючи

(нео)колонізаційний та (нео)імперський характер російської політики в Україні, саме російські наративи, загорнути в ліберальну обгортку, будуть продукувати знання на Заході.

Для зовнішньої політики вищеописаний контекст диктує вимоги тісної співпраці МЗС з міністерствами освіти та культури, громадськими організаціями, університетами та науково-дослідницькими інститутами з метою вироблення чіткої стратегії комунікації війни назовні України, чітких аргументів, які нарізно будуть використовуватись в державах з різними політичними системами. Якщо в політичних системах, де ліберальна демократія є домінантною, постколонізаційний наратив буде сприйматися легко і зрозуміло, то в гібридних, неліберальних демократіях або авторитарних системах, розробка аргументів має бути іншою. Має включати в себе пояснення негативних наслідків реалізації росією (нео)колонізаційних і (нео)імперських практик для цих країн. Особливе значення це може мати для країн сусідів (Угорщина, Словаччина).

Без державної та міжнародної підтримки ретрансляції постколоніальних наративів назовні через підтримку науковців, їх публікацій в індексованих журналах (Scopus, Web of Science), їх активної участі в наукових і практичних конференціях, голос України не буде почутий. Її зовнішньо-політичні зусилля будуть наштовхуватись на закриті двері. Окрім того, Україна не має бути позиціонована у цих заходах або публікаціях як жертва, травмована агресією. Натомість, ми маємо інформувати міжнародні студії (теорії МВ, критичні теорії МВ, постколоніальні теорії тощо), показуючи, як кейс російської війни проти України збагачує продукування теоретичних знань, тобто динаміки влади, дихотомії «колонізатор-колонізований», визнання, неповноцінності ідентичності, гібридності, репрезентації. Лише через такий канал ми змусимо світову академію почути ті наративи, які формуємо ми, переживаємо ми і зробити їх частиною зовнішньо-політичного сприйняття політичних еліт. Таким чином, ми будемо зрозумілими на Заході і Глобальному Півдні, і ми перехопимо ініціативу. Якщо ми цього не зробимо, ініціативу у формуванні наративів матимуть росіяни і вони будуть маніпулювати цим ресурсом.

Постколоніальна лінза пропонує альтернативну перспективу, в якій членство України в ЄС і НАТО можуть бути представлені як емансипаційні та деколонізаційні заходи, що дозволяють позбутися російського панування та отримати надійні гарантії безпеки - не лише з точки зору жорсткої безпеки, але й зберегти свободу розвиватися як окрема нація з власним баченням майбутнього.

Список використаних джерел

1. O'Toole L. Jr. Policy Recommendations for Multi-Actor Implementation: An Assessment of the Field. *Journal of Public Policy*. 1986. Vol. 6, No 2. P.181-210.
2. Khylyk O., Khylyk M. Explanatory Potential of the Postcolonial Approach for Understanding the Russia–Ukraine War. *Topos*. 2024. Vol.2. No 53. P.18-41.
3. Рябчук М. Від Малоросії до України: парадокси запізненого націєтворення. Київ: Критика, 2000.
4. Kassymbekova B. Empires and nation-states: the Russian-Ukrainian war and decolonizing of Eastern European studies. Deutsch-Ukrainische Historische Kommission, 17 November 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=qL26qQXwjS0> [Accessed 25.03.2024].
5. Grabowicz G. Ukrainian studies: framing the context. *Slavic Review*. 1995. Vol. 54. No 3. P.674-690.
6. Wilkens J. Postcolonialism in international relations. *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*. International Relations Association and Oxford University Press, 2017.
7. Identity of Ukrainian citizens: trends of change // Razumkov Centre, 21 August, 2023. <https://razumkov.org.ua/en/research-areas/surveys/identity-of-ukrainian-citizens-trends-of-change-may-2023> [Accessed 21.09.2023].
8. Zayarnyuk A. Historians as enablers? Historiography, imperialism, and the legitimization of Russian aggression. *East/West: Journal of Ukrainian Studies*. 2022. Vol.9. No.2. P.191-212.
9. Stollenwerk E., Börzel T., Risse T. Theorizing resilience-building in the EU's neighbourhood: introduction to the special issue. *Democratization*. 2021. Vol.28. No.7. P.1219-1238.
10. Alejandro A. 'Do international relations scholars not care about Central and Eastern Europe or do they just take the region for granted?' A conclusion to the special issue. *Journal of International Relations and Development*. 2022. Vol.25. P.1001-1013.
11. Hendl T., Burlyuk O., O'Sullivan M., Arystanbek A. '(En)Countering epistemic imperialism: A critique of "Westsplaining" and coloniality in dominant debates on Russia's invasion of Ukraine'. *Contemporary Security Policy*. 2023. Vol.45. No.2. P.171-209.
12. Kaczmarek K., Ortmann S. IR theory and Area Studies: a plea for displaced knowledge about international politics. *Journal of International Relations and Development*. 2023. Vol.24. P.820-847.
13. Chernetsky V. Russia selectively and deceptively manipulates Western discourses. *Forum for Ukrainian Studies*. 6 October 2023. <https://ukrainian-studies.ca/2023/10/06/interview-with-vitaly-chernetsky-russia-selectively-and-deceptively-manipulates-western-discourses> [Accessed 25.10.2023].
14. Morozov V. Russia and the liberal order: from contestation to antagonism. *International Affairs*. 2023. Vol.99, No.6, P.2301-2318.